

**"ETNOS", RELIGIJA I IDENTITET:
NAUČNI SKUP U ČAST DUŠANA
BANDIĆA**

Zbornik radova

Uredile

Lidija B. Radulović i Ildiko Erdei

Beograd 2014

Марија Илић

ПРЕГОВАРАЊЕ ЕТНИЧКОГ ИДЕНТИТЕТА ПУТЕМ КОЛЕКТИВНИХ НАРАТИВА: О 'СРПСКОМ' ПОРЕКЛУ ШТОКАВСКИХ КАТОЛИКА *

Апстракт: Рад проучава недовољно истражене наративе које зовем колективним наративима, а који одступају од класичне Лабовљеве парадигме, јер конструишу колективну субјективност и каузалност. Колективни наративи, како се тврди у овом раду, јесу важна средства за успостављање и преговарање колективне припадности, посебно етничке, националне и/или религијске. На примеру српске заједнице из Чипа (мађ. Szigetcsép) у Мађарској разматра се употреба колективних наратива који говоре о српском пореклу, односно о конвертитству, штокавских католика из суседне Тукуље (мађ. Tököl).

Кључне речи: антрополошка лингвистика, дискурс анализа, колективни наратив, Срби у Мађарској, католици штокавци, конвертитство

Колективни наративи: наративи који одређују групу

Колективни наратив се наслања на теорије о наративима који су повезани с идентитетом заједнице и који конструишу колективну субјективност и каузалност. Он, стога, представља својеврсно одступање од класичне наративне парадигме оличене у усменом наративу личног искуства, који је нашао широку примену у друштвеним наукама и о коме ће најпре бити речи. Како указују Лабов и Валецки, наратив није било који разговор о прошлости нити о догађајима, него темпорално структурирање или секвенцијалност (уп. Labov, Waletzky [1967] 2003, Labov 1976, 1984). Усмени наратив личног искуства представља рекапитулацију личног искуства, а уједно може послужити као пример најједноставније наративне структуре, која мора имати бар једну наративну секвенцу "а-онда-б". Тако, исказ "Позвао сам га и рекао му" јесте минимални наратив, јер садржи временску спојницу "а-онда-б", док "Звао сам га и звао" то није (Labov, Waletzky *н. д.* 89). Временска спојница подразумева да се не може мењати редослед клауза, а да се не

---

* Рад је настао у оквиру пројекта Балканолошког института САНУ "Језик, фолклор, миграције на Балкану" (бр. 178010), који финансира Министарство за науку и образовање Републике Србије.

промени значење целог наратива (н. д. 91). Лабов и Валецки су издвојили шест основних структурних компоненти наратива личног искуства:

- (1) апстракт или сажетак (увод који сумира и често даје поенту приче)
- (2) оријентација (подаци о ликовима, времену, месту и околностима приче)
- (3) заплет (основни костур приче)
- (4) евалуација (одговор на питање зашто је ова прича вредна причања и помаже да наратор искаже свој став према догађајима о којима приповеда)
- (5) расплет (често долази до преклапања и стапања расплета и евалуације)
- (6) кода (везује причу с тренутком приповедања, сигнализира да је приповедање завршено).

Према овој концепцији само је заплет обавезни нуклеус наратива, а поред њега је посебно важна евалуација, без које се чини да су наративи без поенте. Лабов и Валецки закључују да ограничен број глаголских облика може бити носећи глагол наративне клаузе, и то углавном глаголи у прошлом и садашњем времену, ретко у будућем, док по правилу модални глаголи и хабитуалне конструкције не могу вршити ту улогу (н. д. 89).

Колективни наратив – концепт који овом приликом желим да представим – одступа од класичне наративне парадигме утолико што се не односи на лично искуство појединца, него припада наративима који су тесно повезани с идентитетом групе.¹ Мишел Фуко је указао на разлику између 'главних' (*major*) и необавезних наратива, те да 'главни' имају важну улогу у конституисању друштва:

Претпостављам да, иако нисам сасвим сигуран, скоро нема друштва које нема своје главне наративе које се причају, препричавају и варирају; формуле, текстове, ритуалне текстове који се изговарају у прецизно дефинисаним околностима; неке ствари које су једном речене и конзервиране, зато што људи верују да се у њима налазе неке скривене тајне или богатство. Укратко, претпостављам да би се могла наћи градација између различитих типова дискурса у већини друштава: дискурс који се 'изговара' у току дана и током необавезних сусрета и који нестаје у самом чину у ком је рођен; и оне форме дискурса од којих потиче одређени број нових вербалних чинова, које се понављају, трансформишу, и о којима се разговара. (Foucault 1972, 220; превод МИ)²

¹ Постоје и бројни други примери одступања од класичне парадигме: аутобиографије и хронике, за разлику од прича, немају поенту; затим, хабитуални наративи који преносе догађаје који се одигравају увек изнова, мале приче које настају у интеркацији и често се односе на хипотетичке догађаје (уп. de Fina 2003, 14, Johnstone 2001, Bamberg, Andrews (eds.) 2004, Georgakopoulou 2006, 2007, Bamberg, Georgakopoulou 2008).

² Уп.: "I suppose, though I am not altogether sure, there is barely a society without its major narratives, told, retold and varied; formulae, texts, ritualized texts to be spoken in well-defined

Цером Брунер истиче како наративи не само да су инхерентни у пракси друштвене интеракције, него су суштински повезани с промишљањем актера и појава у свету који нас окружује; штавише, наративи одређују редослед приоритета по коме мало дете усваја граматичке форме (Bruner 1990, 77–80). Брунер развија концепт канонског скрипта (енг. *canonical script*), који види као необележени скрипт свакодневнице о нашим очекивањима на који начин треба да се одвијају ствари (Bruner 1991, 11). Наслањајући се на ова разматрања, Фрош и др. пишу о канонским наративима, које дефинишу као "опште приче о томе како могу бити живљени животи у култури тако да оправдају одређено понашање" (енг. *canonical narratives*, Frosh et al. 2002, 10). Георгакопулу анализира интерактивну структуру заједничких наратива које зове и фамилијарним или познатим причама; они реферишу на догађаје који су мање-више познати свим саговорницима и наново се причају у уском кругу познаника, рођака или колега (енг. *shared, familiar, known stories*, Georgakopoulou 2004, 224). Ван Дијк идентификује аргументативне наративе, у оквиру који се скупљају аргументи који подржавају генерализацију о својој или другој заједници (енг. *argumentative narrative*, van Dijk 1987, 1993). Ван Дијк истиче као су наративи о етничким, расним или националним заједницама често аргументативни, јер оријентишу слушаоца ка закључку о одређеној заједници и стога се представљају као подршка за тврдњу о некој заједници.

Карол Фелдман уводи концепт приче која одређује групу (енг. *group defining story*):

Приче које одређују групу чврсто су структуриране, припадају посебном жанру и имају одређени заплет. Сви припадници групе, пак, могу да испричају ове приче на мање-више исти начин. (Feldman 2001, 143; превод МИ)³

Према Фелдман, ови наративи се усвајају у најранијој социјализацији, и постају део когнитивног апарата и интерпретативни рамови путем којих говорници категоризују и евалуирају свет око себе.

Они функционишу у когницији као својеврсни интерпретативни рамови помоћу којих се догађајима приписује одређено значење. Уопштено гледано, приче које одређују групу помажу у

---

circumstances; things said once, and conserved because people suspect some hidden secret or wealth lies buried within. In short, I suspect one could find a gradation between different types of discourse within most societies: discourse 'uttered' in the course of the day and in casual meetings, and which disappears with the very act which gave rise to it; and those forms of discourse that lie at the origins of a certain number of new verbal acts, which are reiterated, transformed or discussed" (Foucault 1972, 220).

³ Уп.: "Group-defining stories can be highly patterned, having a distinctive genre and plot structure, with all group members able to tell their group's story in much the same way" (Feldman 2001, 143).

интерпретацији или дозвољавају да се одређеним догађајима прида значење, тако што се они сместе у одређени подразумевани контекст у оквиру кога преузимају предодређено значење (Feldman 2001, 143; превод МИ).⁴

Термин колективни наратив користи се у културној психологији, студијама конфликта, национализма и лингвистици, али дефинише се амбивалентно или се користи наизменично с другим сродним терминима, као што су доминантни, мастер, конфликтни, национални, наративи колективног памћења (уп. Vamberg, Andrews (eds.) 2004; Rotberg (ed.) 2006; Korostelina 2014; Cobb 2013; Hammack 2010; Bar-Tal, Salomon 2006). Све ове форме приповедања које су у директној вези с идентитетом заједнице замишљене су као својеврсни пандан наративу личног искуства. Коростелина, тако, везу између националних и личних наратива упоређује с односом између појединца и друштва, при чему се национални наративи одражавају у личним, и обратно (Korostelina *н. д.* 21).

У складу са изнетим, сматрам да 'главна' прича, прича која дефинише групу, наратив колективног памћења и колективни наратив представљају различите термине који се односе на исти концепт; остали предложени термини – национални, аргументативни, конфликтни, итд. наративи – према мом виђењу јесу подтипови онога што називам колективним наративом. Иако се овај термин и концепт, и њему слични, користе у студијама које се баве колективним идентитетима, он још увек није разрађен у погледу структуре, тема, функција. У наредном одељку, стога, представљам своје виђење основних одлика колективног наратива.

Колективни наратив: разрада концепта

Колективне наративе посебно сам истраживала и документовала у антрополоингвистичкој студији мале српске руралне заједнице у Мађарској (Илић 2014), о којој ће и у овом раду бити речи. Наиме, током поновљених теренских истраживања у 2001. и 2008. години, идентификовала сам наративе стабилне структуре које је већина мојих саговорника репродуковала, а који конструишу колективну субјективност и каузалност. Имајући то у виду, поставила сам хипотезу да аналогно с другим језичком клишеима, као што су фразе и стереотипи, постоје сложенија дискурзивна средства која

---

⁴ Уп. "The way they function in cognition is as interpretive frameworks that tell what meaning can be attached to events. In general, group-defining narratives facilitate interpretation, or allow particular events to be given a meaning, by supplying a particular shared context within and with which they take on a determinate meaning" (Feldman 2001, 143).

врше важну улогу у успостављању колективне припадности и позиционирању друштвених актера (*исто*).

Колективни наратив, како га дефинишем, има колективног агенса, реферише на искуство које се имплицитно или експлицитно евалуира као важно за заједницу, а његова основна структура одговара хронолошкој секвенци. Концепти колективне свести и колективног памћења, дакле, налазе се у средишту овог концепта.⁵ Свака етничка и национална заједница, према мом уверењу, има на располагању репертоар колективних наратива који варирају у складу с њеним различитим друштвеним подгрупама – етничким, генерацијским, образовним итд. Студија случаја која следи покушава да илуструје неке од поменутих дискурзивних стратегија, форми приповедања и позиција које говорници заузимају док користе колективне наративе.

Српска заједница у Чипу и јужнословенска мрежа

Место Чип (мађ. Szigetcsép) налази се на дунавском острву Чепел (мађ. Csepel-sziget), 30 км јужно од Будимпеште, а досељавање српске заједнице у његову околину везује се за 15. век. У Чипу вековима живе једна поред друге српска, немачка и мађарска заједница; данас, Срби чине мање од 5% становништва, поред исто тако малог броја Немаца, док апсолутну већину чине Мађари (уп. Попис 2011). На Чепелско острво су се, почев од 15. века, досељавале разне српске и јужнословенске заједнице, па је друштвена мрежа ових заједница била густа. Била је развијена српска заједница у Ковину (мађ. Ráckeve), а постојале су и заједнице у Макату (мађ. Makád) и Бечици (мађ. Szigetbecse); бројни топоними говоре у прилог постојања и других српских заједница на острву (Мијатовић 1983). Једина српска заједница на Чепелском острву која поред чипске постоји и данас, јесте она у Ловри (мађ. Lórév). Штавише, Ловра је једино насеље у Мађарској у коме Срби данас чине већину (око 60%), поред Мађара (око 40%).

---

⁵ Под колективном свешћу Диркем подразумева "укупност веровања и сентимената заједничких просечним члановима друштва, који одређују посебан систем са извесном животном аутономијом" (Durkheim 1984 [1893], 38–39). Морис Албваш, Диркемов ученик, разрадио је појам колективног памћења; према њему, свака група гради своје памћење које је друштвено обликовано, јер групе бирају и структурирају одређено сећање и одређују како ће нешто бити запамћено (Halbwachs 1950 [1925]). Како Ротберг подсећа "такво памћење не треба да одражава истину, већ уместо тога оно представља истину која је функционална за егзистенцију групе у том тренутку" (уп. Rotberg 2006, 4).

Раџи су се највећим делом населили у 17. веку на Чепелско острво. Данас су то заједнице католичке вероисповести, које говоре новоштокавски. За Чип је посебно значајна заједница у суседној Тукуљи (мађ. Tököl), због културних, друштвених и брачних веза (уп. Szilágyi 2006, Степановић 1994). Крајем 19. и почетком 20. века, на острво Чепел долази велики број бугарских економских миграната, тзв. бугарских баштована; бугарска заједница се образовала у Сентмиклошу (мађ. Szigetszentmiklós), а један део миграната насељава се у Чип и Ловру, и асимилије у оквиру српских заједница (Сикимић 2007).

Од досељавања до Другог светског рата, тачније до 50-их година, у српској заједници доминира сеоска етничка ендогамија, српски језик као унутаргрупни код, православно-обичајна култура, док је основни начин привређивања пољопривреда. Чипски Срби су до Другог светског рата избегавали бракове с Мађарима и Немцима, а упражњавали бракове с православним Бугарима и истојезичним католицима Тукуљцима. Након Другог светског рата долази до значајне смене друштвених оквира, која се одражава у секуларизацији и индустријализацији друштва. Након 50-их година српска заједница се отвара ка егзогамији, која постаје већинска; посебно постају чести бракови с Мађарима. Корените промене друштвене мреже одразиле су се у великој мери и на употребу језика, па мађарски постаје доминантан у школи, на послу, па чак и у унутаргрупној комуникацији.

У теренском истраживању, вођени су квалитативни интервјуи с припадницима старијих генерација, који су рођени пре Другог светског рата или непосредно након њега, и који су искусили смену друштвених оквира. Методе етнолингвистичких и антропололингвистичких теренских истраживања имају бројне предности и ограничења, на која се нећу овом приликом посебно освртати јер сам о томе већ опширно дискутовала (Илић 2010; Илић 2010; Илић 2014, 146–149). Укратко, може се рећи да су домети ових метода ограничени малим бројем истраживачких дана и "оним што се чује" од саговорника. Стога су, пре свега, погодни за анализу индивидуалних и колективних идентитета који се репродукују путем дискурса.

Раџке заједнице, суседни Тукуљци

Мађарски егзоними *Rác* и *Rác*, као и немачки *Ratzen*, *Raize*, *Raizen* и *Nation Rasciana*, изводе се из имена српске средњовековне државе *Rascia* (Рашка) и имена њене престонице – Раса. Велики број људи мигрирао је из Рашке у Панонску равницу од 14. века па надаље, бежећи од османских освајања. Сходно томе, јужни делови Панонске равнице називани су *Rascia*, *Rácság* and *Rácország* на мађарском и *Ratzenland* и *Rezenland* на немачком (уп. Kohl 1844, 225). Мађарски *Rác* се користио као егзоним у средњем веку и раном модерном периоду за етничке Србе, али и за друге Јужне Словене

(уп. Todosijević 2002; Weaver 2011). У 19. и 20. веку, термин је добио негативне конотације, као уосталом и други етнички егзоними *Tóth* ‘Словак’ и *Olah* ‘Румун’, што се поклапа с развојем националне идеје и национализма у Мађарској. Историјска етничка имена имала су у то доба улогу да омаловаже модерна национална имена, као што су Срби, Словаци, Румуни, итд. Данас се *Rács* или *Rác* врло ретко користи као пежоративни етник, међутим постао је често мађарско презиме. Као ендоним користе га поменути Раци у околини Будимпеште, али и Раци између Калоче (мађ. Kalocsa) и Баје (мађ. Ваја), у јужној Мађарској. Ове две групе Раца, пак, потичу од различитих мигрантских група, и, иако су обе штокавске, веома се разликују у дијалекатском смислу (уп. Степановић 1994, 72–81).

Рацке заједнице у околини Будимпеште настале су од миграната који су, бежећи од османских освајања, населили Чепелско полуострво махом у 17. веку. Настанили су се у неколико села у околини Будимпеште: Тукуља, Ерчин (мађ. Ercsi), Андзабег (мађ. Érd). Будући да је њихов језик мешавина икавског и источно-херцеговачког дијалекта, може се претпоставити да су заједнице настале мешањем више мигрантских група, што уосталом важи за већину јужнословенских заједница у Мађарској (Степановић 1994, 149–152; Ivić 1962).

У контексту велике раштрканости јужнословенских насеља у Мађарској, важну улогу има близина односно удаљеност. Тукуља је село које је удаљено 6 км ка северу од Чипа и уједно Чипу најближа јужнословенска заједница. Стога је између ове две заједнице настало доста језичких и културних контаката, а од почетка 20. века и међуетничких бракова.⁶ Тукуљци за себе углавном користе етнимим *Раци*, мада због колебљивости у одређивању идентитета користе и *Буњевици*, *Хрвати*, *Срби*, у зависности од друштвених околности и личних склоности припадника заједнице. Будући да је преговарање идентитета унутар ове заједнице веома динамично, те да су представници званичних установа – школе и нарочито католичке цркве – махом поборници хрватског националног идентитета, не може се са сигурношћу тврдити који став доминира унутар заједнице.

Раци између националних наратива

Национална припадност ове етничке групе, као и других мањих штокавских католичких заједница без недвосмислене националне идентификације – Буњеваца,

---

⁶ Дистанца према католицима у Мађарској повећала се у време ратова у бившој Југославији због солидарисања Срба из Мађарске са српском страном 90-их година (уп. Прелић 1995, 136); у новије време, дистанца према јужнословенским католицима опет се смањује.

Карашеваца, итд. – предмет је спорова у оквиру ривалских српских и хрватских наратива. У хрватској етнологији и лингвистици посматрају се и као посебне етничке заједнице без изражене националне самоидентификације (Šaġošac 1977) и као део хрватског националног корпуса (Grbić 1994). У српској лингвистици, с једне стране, посматране су као део хрватског језичког корпуса (Степановић 1994, 149–152; Ivić 1962); с друге стране, развијени су академски наративи који истичу српско порекло свих штокавских говорника (уп. Илић 2014а). Наратив о српском пореклу Раца додатно је мотивисан и етимологијом овог етника у мађарском и немачком језику, која се изводи, као што сам већ напоменула, од средњовековног назива за мигранте из Рашке, који су великим делом били етнички Срби. О посебностима рацког идентитета говори се у етнографским радовима Јожефа Силађија, који је припадник ове заједнице у Тукуљи (уп. Szilágyi 2006, 2008).⁷

У следећем исказу [1] који сам добила од моје најстарије саговорнице из Тукуље, Раци се описују као "народ без (матичне) државе". На ту особеност идентитета Раца саговорницу је асоцирао један трауматичан историјски догађај, а то је протеривање Немаца из њихове домовине Мађарске у 'матичну' (нацију-државу) немачког народа, које се десило након Другог светског рата.⁸ Смех саговорнице је контекстуални индикатор нетипичности идентитета Раца, на који реферише: "Ми да се рекнемо да смо Рацови нас немаду куд однети, јер ми немамо државу (смех)".

[1] (С2, СГ рођена 1916 г., ж, интервју вођен у Тукуљи у породичном дому СГ 2008. године)

СГ: *Ту мало било Маџара, више Швабова било (...) Ко се држав да је Њемац, те однели у Њемачку. А ко није се држав то да је Њемац, већ Маџар, ти остали, е да. То је ту што Њемци још имали те имали, што се Њемци држали, те имали куд однети, јер се Њемци држали у њемачку државу. Ми да се рекнемо да смо Рацови нас немаду куд однети, јер ми немамо државу (смех). Ми само говоримо од наше стари што смо научили то држимо и даје помало, помало, е да. Нас не могу (смех) однети никуд, јер ми смо ту рођени (смех).*

⁷ О посебности буњевачког идентитета, уп. Todosijević 2002, Прелић 2007, Weaver 2011, Вошњакović, Sikimić 2013, Belić, Илић 2014; о посебности идентитета Карашеваца, уп. Радан 1994, 2002, 2004.

⁸ Протеривање је вршено у целој средњој и југоисточној Европи, када је, на основу одлука Потсдамске конференције (1945), немачко становништво проглашено колективним кривцем (уп. Арог 2004; уп. дискурс чипских Срба о протеривању Немаца, Илић 2008). 'Матична' држава је термин који има одређену идеолошку конотацију, јер сугерише да је неки народ одувек био на одређеној територији и да му је, на неки начин, она природно станиште; стога га и стављам у полунаводнике (уп. Гавриловић 2007, Илић 2010а).

Имајући у виду ставове припадника рацке заједнице (уп. Szilágyi *н. д.*), сматрам да би најисправније било назвати их малом етничком или етнолингвистичком заједницом. Ова заједница би, у складу с цитираним исказом [1], могла припадати и широкој категорији нација без домовине (енг. *national homeless, stateless minorities*; уп. Voss 2004).

Дискурс о Тукуљцима

У дискурсу о суседним Тукуљцима, Чипљани примењују дискурзивну стратегију дисимилације, уз помоћ које лингвистичким средствима креирају временску, просторну, међуљудску разлику и хетерогеност, и асимилације, којом лингвистичким средствима креирају сличност или хомогеност (уп. Wodak et al. 2009, 33–43).

Чипљани користе разне номиналне термине за своје суседе – *Тукуљци, Хрвати, Буњевици, Срби, Раци, Шокци*. У наредним примерима који потичу од различитих саговорника и говорних контекста, види се да се данас највише као егзоним користи *хрватски* (2.1, 2.5, 2.6), као и да постоји колебљивост (2.4, 2.5, 2.6); поред тога, користи се *Буњевац* (2.3, 2.5), *Шокац* (2.4), *Рац* (2.6), а постоје и примери када се на Тукуљу реферише као на свако друго српско село, без ближег одређивања (2.2):

- [2] (1) *"То није било, то није било, овај тако. То је било у **хрвацким** селу овде у .. у Тукуљи (...) То је, то је било једном, овај, да се, овај, женио син, а из Тукуље **Хрватица** (C1)*
- (2) *"И кад су ишли по снашу. Ако су овдашњи били, онда нису требали коњи, већ само **из другог села**, из другог краја снашу су довели. Мој брат Ж. кад је, кад се венчо у **Тукуљи** су били, отале је била снаша" (C9)*
- (3) *"Увек су из комишинског села, из Тукуље, долазили свирици, који су тамбураши били, они су **Буњевици** знате, али све наше песме су знали, све наше игре да свирају" (C12)*
- (4) *"Они се држу **Шокци** јел, шта ја знам, јел" (C34)*
- (5) *"Свирка, јесте, тамбураши, код нас су само тамбураши били. После кад су они остарили, изумрли онда су из Тукуље долазили, из Тукуље долазиду, они су **Хрвати, Буњевици, они се Буњевицима држиду** они јако лепо свирају наше песме" (C33)*
- (6) *То света Ана. То је била у Тукуљи, **Хрватима**, је била, то то знам то се сећам, још су онда **рацки** служили (...) Па то нећу никад заборавити кад је придиковао: "Света Ана Исусова бака." **Хрватски је**. Онда још **Хрвата сила било** у Тукуљи (...) То то боље рећи да **Рацеви. Рацеви** су служили и у цркви **рацки** онда. Алово на свету Ану то, то је било летње добо. Летње, лети. (C45)*

Наратив о српском пореклу Тукуљаца

Наратив о српском пореклу Тукуљаца и о њиховом преласку из православне у католичку веру јесте једно од дискурзивних средстава асимилације које користе Чипљани.⁹ Прелаз из православне у католичку веру (дела) Тукуљаца није, колико је мени познато, ни потврђен ни оспорен у званичној историографији; тачније, није ми познато да је неко истраживао ту тему. Стога, овај наратив припада домену усмене предаје. Наратив познаје и може да репродукује већи број старијих саговорника из Чипа; он има идеолошку функцију оријентације слушаоца ка закључку о тукуљској заједници и подржавања (српског) националног наратива. Он припада типу аргументативних наратива, јер се у оквиру њега скупљају аргументи који подржавају генерализацију о својој или другој заједници (van Dijk 1987, 1993). На основу свега тога, убрајам га у корпус колективних наратива српске заједнице у Чипу.

Први пример наратива

У дијалошком пасусу [3], саговорник користи различите идентификације за тукуљску заједницу: у одговору на истраживачево питање "Да ли долазе у Чип Срби из околних села?", као референте за српска села он уводи Ловру и Тукуљу "Долазе овде, долазе из Ловре, из Ловре, из Тукуље долазу". Затим, спонтано активира метасемантичке коментаре: "из Тукуље долазу, Хрвати долазу", "па и они су прије Срби били, само прешли на хрвацку веру", "Буњевци". Јасно је да постоји колебљивост у номинацији Тукуљца и спонтана потреба да се објасне контрадикције у исказу; стога, саговорник репродукује колективни наратив минималне форме: "они су прије Срби били, само прешли на хрвацку веру". Смех служи као контекстуални индикатор потенцијално проблематичног ефеката који наратив може имати за слушаоце:

[3] (С21, СГ м (1933), интервју вођен у Чипу у Српском културном клубу 2001. године)

3.1 ИС: *Да ли долазе у Чип Срби из околних села?*

3.2 СГ: *Долазе овде, долазе из Ловре, из Ловре, из Тукуље долазу, Хрвати долазу, па и они су прије Срби били (смех), само прешли на хрвацку веру, Буњевци. Долази се из Ловре, из Помаза, из околине.*

---

⁹ Белова бележи супротан однос као типичан, тзв. "чужие соплеменики", када се инсистира и потенцира "другост" етнички сродних иноверних група, нпр. српски назив за истојезичне муслимане *Турци* (уп. Белова 2005, 79).

Други пример наратива

У дијалогском пасусу [4], неодређеност у идентификацији Тукуљаца активира такође колективни наратив. Саговорница прво реферише на Тукуљце као на *Шокце* (4.1–4.7), затим користи синонимно *Буњевка*, *Буњевци*, *Шокци* и *Тукуљци* (4.7–4.11). У овом случају истраживач експлицитно тражи да саговорници јасније одреде идентитет Тукуљаца: "Јесу они Шокци ил Буњевци?" (4.9). У одговору, саговорници дијалогски (ре)продукују колективни наратив, који према структури спада у колаборативну наративу (уп. Coates 2005):

СГ₁: *Па они су за време Марије Терезије. Они су Срби били и имена има Драговић, а ми смо Драгојловићеви. Они су Срби били кадгођ. За време Марије Терезије су постали католици. Тукуљци.*

СГ₂: *Добили су земље зато да пређеду на католичку веру.*

СГ₁: *Да буду католичку веру. И они то знаду. Љ. она је дошла од, из Б.*

СГ₂: *Кад је Марији Терезији било много, онда је казала: "Шок, шок, шок, шок Рац". Тако су постали они Шокци. (4.12–4.15)*

Временска оријентација је "за време Марије Терезије", а прелазак на католичку веру евалуира се као "Добили су земље зато да пређеду на католичку веру". Веристички искази – који представљају посебан вид евалуације и служе да потврде истинитост наратива – реферишу на:

– поклапање или сличност презимена Чипљана и Тукуљаца: "имена има Драговић, а ми смо Драгојловићеви";

– то да и сами Тукуљци знају и (ре)продукују причу "И они то знаду", "То сам ја од Тукуљаца стари чула", "Па и они то причају";

– народну етимологију етника Шокац (< Шок + Рац) и псеудоисторијску причу, према којој је Марија Терезија када је помислила да има исувише Раца (Срба), повикала "Шок Рац" (мађ. sok 'много') и тако преименовала 'нове Раце' и одвојила их од 'старих Раца': "Кад је Марији Терезији било много, онда је казала: 'Шок, шок, шок, шок Рац'. Тако су постали они Шокци".

[4] (С57, СГ₁ ж (1946), средња школа, службеница; СГ₂ ж (1927), основна школа, домаћица; интервју вођен у породичном дому СГ₁ у Чипу, 2008. године)

4.1 ИС: *А да се вратимо на ове Шокце, то ме занима.*

4.2 СГ₁: *Шокци, они су зато вољели мислим и у Чип да долазиду, и у Бату су прелазили, јел за, због језика, због језика. Јер њеви стари још и дан данас зато ми кад се састанемо јел, вољу они да причају језик, јел и тамо већ младеж не прича језик. Па су волели због језика.*

- 4.3 ИС: А је л постојала подела између вас, као да, зато што су они католици, а ви православни?
- 4.4 СГ₁: Не, не, не, не, не.
- 4.5 ИС: Добро сте се слагали?
- 4.6 СГ₁: Слагали смо се. Сад кад је дошла ова криза, кад су, онда, онда је. И баи то сам била љута на Љ., и сад што је Бог давио да Српкињу јој узо син за жену из П., сад су им били јесенас сватови, ту у Чину, да она је почела. А оба двоје деце су ишли у српску-хрватску школу. Сећам се јел онда су ишли кад моји. Јел више пути смо и донели кући, јел они нису.
- 4.7 ИС: А она шта је? Она је Шокица?
- 4.8 СГ₁: Шокица, Шоки-, Буњевка, Буњевка.
- 4.9 ИС: Јесу они Шокици ил Буњевци?
- 4.10 СГ₁: Па мешано, мешано, јел она је Буњевка.
- 4.11 ИС: Тукуљ-, Тукуљчани.
- 4.12 СГ₁: Они су више Шокци. Па они су за време Марије Терезије. Они су Срби били и имена има Драговић, а ми смо Драгојловићеви. Они су Срби били кадгођ. За време Марије Терезије су постали католики. Тукуљци.
- 4.13 СГ₂: Добили су земље зато да пређеду на католичку веру.
- 4.14 СГ₁: Да буду католичку веру. И они то знаду. Љ. она је дошла од, из Б.
- 4.15 СГ₂: Кад је Марији Терезији било много, онда је казала: "Шок, шок, шок, шок Рац". Тако су постали они Шокци.
- 4.16 СГ₁: Тако су постали Шокци.
- 4.17 ИС: Шта кад је Марији Терезији?
- 4.18 СГ₁: Она је мађарски причала, па казала: "Шок", "шок". То је 'сила', 'сила'. Па после тог, постали су они Шокци.
- 4.19 СГ₂: Шок Рац, шок Рац, па постали Шокци.
- 4.20 СГ₁: Да. Јел шок Рац то је сила.
- 4.21 ИС: Аха разумем, шок значи пуно.
- 4.22 СГ₁: Шокац, зато су Шокци (смех) Није интересантно?
- 4.23 СГ₂: То сам ја од Тукуљаца стари чула.
- 4.24 СГ₁: Па и они то причају.
- 4.25 ИС: Да, да, да.

Трећи пример наратива

У пасусу [5], двојица саговорника конструишу колаборативни дијалогски наратив о српском пореклу Тукуљаца и преласку из православне у католичку веру. Наратив је такође активан питањем истраживача, која проблематизују идентитет Тукуљаца: "А како ви схватате Раџи, шта су они у ствари? Јесу они као Буњевци или?" (5.10), "Нису прави Хрвати?" (5.12). Две наративне клаузе образују срж заплета:

- Тамо таки исти Срби живели као, као овде у Чину (5.16)
- Само су прешли они на католичку веру (5.23)

Наративна оријентација је неодређена: "То ја не знам каде" (5.23). Као елементи расплета, који су истовремено унутарња евалуација, могу се издвојити клаузе које реферишу на тукуљску цркву, тј. преображај православне у садашњу католичку цркву:

- Тако се и зидала та црква, кажеду, њева црква у Тукуји, на тај начин да .. како да кажем, олтар тако је исто ко, ко у православној црк- (5.18)

- И то све тамо променуло онда, и у цркви (5.25)

Евалуацију чине искази који обезбеђују веродостојност наративу, и то веристички искази и аргументација, у којима се мења социјална перспектива од опште (етници и треће лице множине) у личну, "ја" перспективу ("Сад ја само из приче знам" (5.16), 5.25, 5.21, 5.26–42). Кодом се пак још једном мења перспектива: "-ић, -вич". Па нас тако и ругају, Раце овде" (5.34), и повезује наратив о пореклу Тукуљаца с колективним "ми" идентитетом и садашњим тренутком.

[5] (С34, 2001; СГ₁ м (1938), средња школа, службеник, СГ₂ м (1933), средња школа, аутопревозник)

5.1 СГ₁: Они се држу Шокици јел, шта ја знам, јел

5.2 ИС: Раци

5.3 СГ₁: Јел Раци.

5.4 ИС: Аха

5.5 СГ₁: Рац

5.6 ИС: А како ви схватате Раци, шта су они у ствари? Јесу они као Буњевици или?

5.7 СГ₁: Па тако никако.

5.8 ИС: Нису прави Хрвати?

5.9 СГ₁: Не, не, не.

5.10 СГ₂: Они су Буњевици

5.11 ИС: Они сами себе.

5.12 СГ₁: Слушајте, то је некада, сад ја само из приче знам, да су тамо таки исти Срби живели као, као овде у Чипу.

5.13 ИС: Аха. Добро.

5.14 СГ₁: Тако се и зидала та црква, кажеду, њева црква у Тукуји, на тај начин да .. како да кажем, олтар тако је исто ко, ко у православној црк-.

5.15 ИС: Аха

5.16 СГ₂: Једаред морате ићи.

5.17 СГ₁: Само само су прешли. Ја сам, ја сам био више пути.

5.18 СГ₂: Да?

5.19 СГ₁: Само су прешли они на католичку веру. То ја не знам каде, ал ја из

5.20 ИС: Аха

- 5.21 СГ: *Из приче сам то чуо. И то све тамо променуло онда, и у цркви, и.*
- 5.22 СГ: *Ал имена, ал имена су све "ић", "вић".*
- 5.23 СГ: *Да .. Драговић, је ли, јел, јел.*
- 5.24 СГ: *Гергић.*
- 5.25 СГ: *Гергић јел, јел.*
- 5.26 СГ: *Онда има ови, Мирковић.*
- 5.27 СГ: *А да, да то мете "ћ" на крају, одма је, одма је име Мирковић (смех) српско, на српски начин.*
- 5.28 СГ: *Па сад, овај, на мађарски језик кад испишеду, каже, не каже "Остојић" него "Остојич"*
- 5.29 ИС: *Аха*
- 5.30 СГ: *"-ић, -вич". Па нас тако и ругају, Раце овде.*
- 5.31 ИС: *Како вас ругају?*
- 5.32 СГ: *Па "-ић, -вич".*
- 5.33 ИС: *А то је као?*
- 5.34 СГ: *Да. Тако исто ко код Бугара што је*
- 5.35 СГ: *На "в"*
- 5.36 СГ: *На "в" крај*
- 5.37 ИС: *Аха*
- 5.38 СГ: *"-ов, -ов", тако смо ми "-ић –вић".*
- 5.39 ИС: *А како, овај, Мађари, и вас сматрају за Раце?*
- 5.40 СГ: *Не, нас Србе.*
- 5.41 ИС: *А како вас, а Раци су они прави Раци?*
- 5.42 СГ: *Ми смо Водраци.*
- 5.43 ИС: *Како?*
- 5.44 СГ: *Водраци. Дивији Раци*
- 5.45 СГ: *(смех).*
- 5.46 ИС: *Тако вас зову?*
- 5.47 СГ: *Па, не то, сад.*
- 5.48 ИС: *Не, не.*
- 5.49 СГ: *Некада је сигурно*
- 5.50 СГ: *Некад то било, да.*

Четврти пример наратива

У пасусу [6], индиректни говор се приписује учитељици Д.: "Она је овако, она је уверена да су тукуљски ти Раци...". У овом случају минимални наратив је уједно и интертекстуална референца на дискурс о пореклу Тукуљаца, који кружи у разним варијантама у заједници Чипљана и Тукуљаца:

[6] (С60, СГ ж (1940–2008), рођена у Медини, удата у Чипу, виша школа, учитељица у пензији, предавала српскохрватски у Тукуљи)

- 6.1 ИС: *Ако можете да препоручите неког, или да питате неког телефоном да ме прими [односи се на моју жељу да почнем теренска истраживања у Тукуљи].*
- 6.2 СГ: *Д. Учитељица А она је Црногорка иначе. Она је основала српску самоуправу. Она је овако, она је уверена да су тукуљски ти Раци сви Срби били некад. И да је то Марија Терезија направила реда и да су сви покатоличили се. Она има о тим неки списак и шта ја знам.*

Закључак

У раду се образлаже концепт колективних наратива који одступају од Лабовљеве парадигме наратива личног искуства у томе што конструишу колективну субјективност и каузалност. Овај концепт се, уз мање или веће разлике, користи у културној психологији, студијама конфликта, национализма и етничитета; по први пут пак систематски се разрађује у Пић 2014. Наслањајући се на теорије о причама које дефинишу групу, у раду се тврди да су ови наративи важна језичка средства за успостављање и преговарање колективне припадности. У студији случаја чипских Срба, покушала сам да осветлим употребу аргументативног наратива о пореклу Раца, католичких штокаваца из суседне Тукуље.

Група наратива о конвертитству односи се како на штокавце католике тако и на штокавце муслимане, што указује на постојање идеолошког језгра у дискурсу националног идентитета. У традиционалистичком и десно оријентисаном дискурсу, конвертитство из православне у неку другу веру углавном се изједначава с напуштањем или губљењем српског националног идентитета. И обратно, припадност штокаваца православној вери изједначава се са српским пореклом. Прича о конвертитству штокаваца јесте тако уједно и прича о заборављеном или прећутаном српском идентитету. С лингвистичке и антрополошке тачке гледишта, није најважније колико се наративи о српском пореклу или конвертитству темеље на емпиријским чињеницама, већ на којим се идеолошким претпоставкама заснивају, у које сврхе се користе и какво идеолошко језгро стварају. Ови наративи се, наиме, темеље на есенцијалистичким представама о нацији и еквиваленцији вере и нације. Могу вршити пак разне функције: конструкцију и пренос колективног знања из прошлости, утврђивање симболичке границе према Другома, присвајање Другог, па и негирање посебног идентитета Другог. У екстремним случајевима, којих у овом раду није било, али их има у другим жанровима и говорним заједницама, они могу бити искоришћени за (ре)продукцију говора мржње.

Appendix: конвенције транскрипције

У раду је примењена "вербатим" ("реч за реч") транскрипција, која представља "један-на-један" однос према изговореним речима, тј. труди се да забележи све изговорене

исказе, укључујући и погрешке, уздахе, итд. У овом транскрипту сам ради боље разумљивости изоставила ознаке за преклапање и надовезивање у говору. Транскрипти су сегментирани према смени говорних субјеката. Поред уобичајених ортографских знакова: зарез (,), тачка (.), знак узвика (!), знак питања (?), наводника (""), користе се:

- С1, С2 ознака снимка
- ИС истраживач
- СГ саговорник / саговорница из Чипа
- СГ₁, СГ₂ више саговорника
- .. кратка пауза (до 5 секунди)
- ... дужа пауза (до 10 секунди)
- (...) изостављање једног дела текста саговорника
- цртица се ставља код недовршених речи, нпр. *ре- рекао је*
- / обележава границу између клауза
- () паралингвистичко понашање се уноси у заграду, нпр. (смех), (јецање), (уздах), итд.
- [] додатне напомене истраживача или транскриптора

Литература

- Apor, B. 2004. "The Expulsion of the German Speaking Population from Hungary". In *The Expulsion of the 'German' Communities from Eastern Europe at the End of the Second World War*, eds. S. Prauser, A. Rees, 33–45. Working Paper HEC No. 2004/1. Florence: European University Institute. Доступно на: www.iue.it/PUB/HEC04-01.pdf.
- Bamberg, M., Andrews, M. (eds.) 2004. *Considering Counter Narratives: Narrating, Resisting, Making Sense*. John Benjamins.
- Bamberg, M., Georgakopoulou, A. 2008. Small stories as a new perspective in narrative and identity analysis. *Text & Talk*, 28 (3): 377–396.
- Bar-Tal, D., Salomon, G. 2006. Israeli-Jewish Narratives of the Israeli-Palestinian Conflict: Evolution, Contents, Functions, and Consequences. In *Israeli and Palestinian Narratives of Conflict. History's Double Felix*, ed. R. Rotberg, 19–46. Indiana University Press.
- Belić, B., Ilić, M. 2014. "Eine neue Sprache entsteht: Bunyewakische 'Sprache' oder 'Sprachmund' in die Grundschule". In *Babel Balkan? Politische und soziokulturelle Kontexte von Sprache in Südosteuropa*. Hrsg. W. Dahmen, Ch. Voss, 93–114. München, Berlin.
- Белова, О. 2005. *Етнокултурне стереотипи в славјанској народној традицији*. Москва: Институт славјановедения РАН.
- Bošnjaković, Ž., Sikimić, B. *Bunjevci. Etnodijalektološka istraživanja 2009*. Subotica, Novi Sad: Matica srpska.
- Bruner, J. 1990. *Acts of meaning*. Harvard University Press.

- Bruner, J. 1991. The narrative construction of reality. *Critical Inquiry* 18: 1–21.
- Coates, J. 2005. "Masculinity, collaborative narration and the heterosexual couple". In *The Sociolinguistics of Narrative*, eds. J. Thornborrow, J. Coates, 89–106. Amsterdam, Philadelphia: John Benjamins Publishing Company.
- Cobb, S. 2013. *Speaking of Violence: The Politics and Poetics of Narrative in Conflict Resolution (Explorations in Narrative Psychology)*. Oxford University Press.
- van Dijk, T. 1987. *Communicating racism*. Newbury Park: Sage.
- van Dijk, T. 1993. "Stories and racism". In *Narrative and Social Control: Critical Perspectives*, ed. D. Mumby, 121–142. London, New Delhi: Sage.
- Durkheim, E. 1984 [1893]. *The division of labor in society*. (W. D. Halls Trans.) New York: Free Press.
- Feldman, C. 2001. "Narratives of national identity as group narratives". In *Narrative and Identity. Studies in Autobiography, Self and Culture*, eds. J. Brockmeier, D. Carbaugh, 129–143. Amsterdam, Philadelphia: John Benjamins.
- de Fina, A. 2003. *Identity in Narrative. A Study of Immigrant Discourse*. Amsterdam, Philadelphia: John Benjamins.
- Foucault, M. 1972. *The Archaeology of Knowledge and The Discourse on Language*. New York: Pantheon Books.
- Frosh, S., Phoenix, A., Pattman, R. 2002. *Young masculinities. Understanding boys in contemporary society*. London: Palgrave.
- Гавриловић, Љ. 2007. "Матица: између мита и стварности". У *Положај националних мањина у Србији*. Зборник радова са научног скупа одржаног 24–26. новембра 2005, ур. В. Становчић, 361–362. Београд: Српска академија наука и уметности.
- Georgakopoulou, A. 2004. "Same old story? On the interactional dynamics of shared narratives". In *Narrative interaction*, eds. U. Quasthoff, T. Becker, 223–241. Amsterdam, Philadelphia: John Benjamins.
- Georgakopoulou, A. 2006. Thinking big with small stories in narrative and identity analysis. *Narrative Inquiry* 16: 129–137.
- Georgakopoulou, A. 2007. *Small Stories, Interaction, and Identities*. Amsterdam, Philadelphia: John Benjamins.
- Grbić, J. 1994. *Identitet, jezik i razvoj : Istraživanje o povezanosti etniciteta i jezika na primjeru hrvatske nacionalne manjine u Mađarskoj*. Zagreb: Institut za etnologiju i folkloristiku.
- Halbwachs, M. 1950 [1925]. *La Mémoire collective. Ouvrage posthume publié par Mme Jeanne Alexandre née Halbwachs*. Paris: Presses Universitaires de France.
- Hammack, P. 2010. *Narrative and the Politics of Identity: The Cultural Psychology of Israeli and Palestinian Youth*. Oxford University Press.
- Ilić, M. 2008. "Oral History: From Autobiographical to "Collective" Narrative – Serb Oral Discourse on the Expulsion of Germans from Hungary". In *Grenzüberschreitungen. Traditionen und Identitäten in Südosteuropa. Festschrift für Gabriella Schubert*, Hrsg. W. Dahmen, P. Himstedt-Vaid, G. Ressel, 189–203. Wiesbaden: Harrassowitz Verlag.
- Илић, М. 2010. Наративи личног искуства и међуетнички бракови међу Србима у Мађарској. *Antropologija* 10 (3): 99–120.

- Илић, М. 2010а. Дијаспора и дијаспорична свест: анализа усменог дискурса Срба из Чипа у Мађарској. *Гласник Етнографског института САНУ* 58 (2): 147–162.
- Илић, М. 2010. Ideologija nostalgije u etnolingvističkom intervjuu. *Етнологишко-антрополошке свеске* 15 (4): 65–75.
- Илић, М. 2014. *Discourse and Ethnic Identity: The Case of the Serbs from Hungary*. München, Berlin: Verlag Otto Sagner.
- Илић, М. 2014а. *Collective narrative: the narrative on Croatian language from academic to far-right discourses in Serbia*. *Journal of Comparative Research in Anthropology and Sociology*. In "Stories in social organization" ed. A. Georgakopoulou, 5 (1): 45–69.
- Ивић, П. 1962. Prilog rekonstrukciji predmigracione dijalekatske slike srpskohrvatske jezičke oblasti. *Zbornik Matice srpske za filologiju i lingvistiku* 4–5: 117–130.
- Johnstone, B. 2001. "Discourse Analysis and Narrative". In *The Handbook of Discourse Analysis*, eds. D. Schiffrin, D. Tannen, H. Hamilton, 635–649. Oxford: Blackwell.
- Kohl, J. 1844. *Austria: Vienna, Prague, Hungary, Bohemia, and the Danube; Galicia, Styria, Moravia, Bukovina, and the Military Frontier*. London: Chapman and Hall.
- Korostelina, K. 2014. *Constructing the Narratives of Identity and Power. Self-Imagination in a Young Ukrainian Nation*. Lexington books.
- Labov, W. 1976. *Language in the Inner City : Studies in the Black English Vernacular*. Oxford: Basil Blackwell.
- Labov, W. 1984. Preobražavanje doživljaja u sintakstu pripovjednog teksta. *Revija. Časopis za književnost, kulturu i društvena pitanja "Pričanje u svakodnevnicu"* 24 (2): 46–78.
- Labov, W., Waletzky, J. 2003 [1967]. "Narrative Analysis. Oral Versions of Personal Experience". In *Sociolinguistics. The Essential Readings*, eds. C. Paulston, R. Tucker, 74–104. Oxford, Blackwell.
- Мијатовић, Ј. 1983. Прилог познавању лексике српских говора у Мађарској. *Прилози проучавању језика* 19: 149–177.
- Попис 2011: Népszámlálás 2011; http://www.ksh.hu/nepszamlalas/taflak_teruleti_00
- Прелић, М. 1995. *Срби у селу Ловри у Мађарској током XX века*. Будимпешта: Српски демократски савез.
- Прелић, М. 2007. "Бачки Буњевци: проблем идентитета у историјској и савременој перспективи". У *Положај националних мањина у Србији*. Зборник радова са научног скупа одржаног 24–26. новембра. 2005, ур. В. Становичић, 597–605. Београд: САНУ.
- Радан, М. Н. 2004. "Узроци колебања Карашевака при етничком опредељивању". У *Скривене мањине Балкана*, ур. Б. Сикимић, 177–190. Београд: Балканолошки институт САНУ.
- Радан, М. Н. 1994. Проблеми порекла Карашевака. *Темишварски зборник* 1: 147–151.
- Радан, М. Н. 2002. Однос карашевских интелектуалаца с краја XIX и прве половине XX века према етничком пореклу Карашевака. *Темишварски зборник* 3: 229–242.
- Rotberg, R. 2006. Building Legitimacy through Narrative. In *Israeli and Palestinian Narratives of Conflict: History's Double Helix*, ed. R. Rotberg, 1–18. Indiana University Press.
- Rotberg, R. (ed.) 2006. *Israeli and Palestinian Narratives of Conflict: History's Double Helix*. Indiana University Press.

- Сикимић, Б. 2007. "Бугари као скривена мањина". В *Българските острови на Балканите*, ур. П. Асенова et al., 11–23. Софија.
- Степановић, П. 1994. *Говори Срба и Хрвата у Мађарској : Штокавско наречје*. Горњи Милановац.
- Szilágyi, J. 2006. *A tököli rácok története és népszokásai*. Tököl.
- Szilágyi, J. 2008. *Tököli rác történetek*. Tököl.
- Šarošac, Đ. 1977. Južni Slaveni u Mađarskoj. *Etnografija Južnih Slavena u Mađarskoj*: 7–33.
- Todosijević, B. 2002. Why Bunjevci did not Become a Nation: A Case Study. *East Central Europe* 29 (1–2): 59–72.
- Voss, Ch. 2004. Language Use and Language Attitudes of a Phantom Minority. У *Скривене мањине на Балкану*, ур. Б. Сикимић, 51–65. Београд: Балканолошки институт САНУ.
- Weaver, E. B. 2011. Hungarian Views of the Bunjevci in Habsburg Times and the Inter-war Period. *Balkanica* 42: 77–115.
- Wodak, R., de Cillia, R., Reisigl, M., Liebhart, K. 2009. *The Discursive Construction of National Identity* (second edition [1999]). Edinburgh University Press.

Sadržaj

Reč urednica (Lidija B. Radulović i Ildiko Erdei)	5
---	---

Dragana Antonijević O Dušanu Bandiću – uvodna reč na otvaranju naučnog skupa u njegovu čast	7
--	---

ISTRAŽIVANJE RELIGIJE U SRBIJI I REGIONU

Marijana Belaj Religijske teme u hrvatskoj etnologiji u proteklih četvrt stoljeća	15
--	----

Miroslava Malešević <i>Gluvo doba</i> i naša etnologija	25
--	----

Никола Ф. Павковић Прве етнографске анкете код Срба и о Србима	35
---	----

RELIGIJSKO VREME I PROBLEM TELA U RELIGIJI

Анђа Срдић Сребро Трансценденција и инкарнација – тело као централно место религијског искуства	51
---	----

Љупчо С. Ристески Компресирано и продужено време: две категорије митско-религијског и обредног времена – примери из народне културе Македонаца	61
--	----

"ETNOS", IDENTITETI I POLITIKA

Senka Kovač Novi državni praznici u Srbiji: kulturni identitet i politika	79
--	----

Марија Илић	
Преговарање етничког идентитета путем колективних наратива: о 'српском' пореклу штокавских католика	93
Милена Голубовић	
Релациони четвороугао Срби: Власи: Румуни и Међународна заједница – сагледавање етничког идентитета Влаха североисточне Србије	113
Sanja Zlatanović	
Kakav je odnos etničke i verske identifikacije u posleratnom kontekstu? Terenska istraživanja srpske zajednice na jugoistoku Kosova	135

CRKVA, PRAVOSLAVLJE I NARODNO PRAVOSLAVLJE

Slaviša Raković i Mirko Blagojević	
Od narodnog ka popularnom, političkom i doktrinarnom pravoslavlju: dinamika razumevanja 'pravoslavnosti' u Srbiji	149
Драган Ашковић	
Однос народног и црквеног облика побожности у време настанка и ширења богомољачког покрета	161
Dragana Radisavljević-Ćiparizović	
Crkvena i narodna religioznost: osvrt na jedno empirijsko istraživanje hodočašća u Srbiji	177
Јелена Миљковић Матић	
Однос помесне цркве и националног идентитета (на примеру Србије)	191

RELIGIJSKE TEME U KNJIŽEVNOSTI I MEDIJIMA

Ljiljana Gavrilović	
Novi život mitskih bića	207
Marko Pišev i Dejan Ognjanović	
Ruralni gotik i narodna religija Srba: konstrukcija sela kao mesta straha u srpskoj fantastičnoj prozi	217
Ildiko Erdei i Lidija B. Radulović	
"Oduhovljavanje" komercijalne televizije: religijska pitanja i motivi u "Velikom bratu" (VIP, 2013)	237
Автори	265

CIP – Каталогизација у публикацији
Народна библиотека Србије, Београд

2:39(082)

39:929 Бандић Д.(082)

398(082)

316.347(082)

НАУЧНИ скуп "Етнос", религија и идентитет (2014 ; Београд)
"Etnos", religija i identitet : zbornik radova [sa naučnog skupa
"Etnos", religija i identitet: naučni skup u čast Dušana Bandića, održanog
11. i 12. aprila 2014. godine] / uredile Lidija Radulović i Ildiko Erdei. -
Beograd : Odeljenje za etnologiju i antropologiju, Filozofski fakultet,
Univerzitet, 2014 (Beograd : Službeni glasnik). – 268 str. ; 25 cm

Tekst ćir. i lat. – Tiraž 200. – Reč urednica: str. 5-6. – Str. 7-11: O
Dušanu Bandiću – uvodna reč na otvaranju naučnog skupa u njegovu čast /
Dragana Antonijević. – Napomene i bibliografske reference uz tekst. -
Bibliografija uz većinu radova.

ISBN 978-86-88803-86-1

a) Бандић, Душан (1938-2004) – Зборници b) Етнологија – Србија -
Зборници c) Религија – Етнолошки аспект – Србија – Зборници d)
Национални идентитет – Србија – Зборници

COBISS.SR-ID 211906828